

GETIJDEN

Middag-Humsterland is een nationaal landschap omdat het een zeer leesbaar landschap is met een lange culturele geschiedenis, een landschap dat is ontstaan uit een intrinsieke verwevenheid van geologische processen en menselijk handelen. Die dynamische ontwikkeling is tot stilstand gekomen in de vijftiger jaren waardoor de economische waarde is gedaald en het gebied aantrekkelijk werd voor nieuwsvestiging van bedrijven en wonen zonder binding met de ontstaansgeschiedenis van het landschap. Deze herontwikkeling is zo succesvol dat het de leesbaarheid bedreigt. De uitdaging ligt in het op elkaar afstemmen van het landschap van de oude processen op de nieuwe vormen van bewonen en bewerken. Bewustwording en creatieve/inventieve oplossingen zijn nodig en daarvoor is een intensieve interdisciplinaire samenwerking wenselijk waar met name bewoners en bedrijven een rol in spelen. Een inspirerende samenwerking die het tij zo niet keert dan toch weet te beheersen.

ANALOGIEËN: PERSPECTIEVEN en posities

In de projectbeschrijving op de website wordt de nadruk op de strijd tegen het water gekoppeld aan historische ontwikkelingen van dat landschap, juist in de strijd met het water door haar bewoners. Er wordt gezegd dat men locaties vaststelt waar getijden in overdrachtelijke zin en fysiek bewijs samen gaan. Kunstenaars worden uitgenodigd die locaties als uitgangspunt te nemen. Mij lijkt dit niet wat het gebied nodig heeft, althans niet het enige.

De voorstellen voor Het Nieuwe Wonder van Adouard roepen bij mij vooral ruimtelijke winst op, maar niet een nieuw wonder. Het terugbrengen van water waar eens een deel van het ingenieuze watersysteem lag dat de Cisterciënzers aanlegden op basis van zoet binnenwater en op de getijden in en uitstromend water is niet meer dan een niet functionele kopie. De vijf hoekpunten markeren brengt maat, maar geen binnen en buiten.

Dezelfde problematiek van behoud-restauratie-(nieuwe) ontwikkelingen speelt bij het nationaal landschap. De sedimenten die door de getijdenstroom werden afgezet vormen de basis: de getijden spelen geen rol meer.

De gedetailleerde waterbeheersing maakte over de jaren kleine kavels: de grote machines vragen om diepere ontwatering waarmee de waterbeheersing geen kleine kavels meer vereist. Een grote boerderij had veel werknemers en daaromheen een heel netwerk van middenstand en vaklui: nu zijn de boerderijen nog groter, maar veel minder menskracht: de voorzieningen verdwijnen uit de dorpen, de bewoners van Middag-Humsterland verdienen hun geld en brood niet van het land.

Kortom er is sprake van culturele kloven tussen wens en realiteit, de beelden passen niet bij de lopende processen, en dat is een prachtig spanningsveld voor de kunsten.

Sinds de 70-er jaren verbindt de beeldende kunst zich op vele manieren met de “stedelijke, landschappelijke, sociale en politieke, filosofische en mentale ruimte”¹

De aanwezige kunstenaars vertegenwoordigen in deze zin een enorme diversiteit en kunnen ieder op hun eigen kwaliteiten een bijdrage leveren aan de Getijden van Middag- Humsterland. Het gaat er om hoe en waar ze ‘ingezet worden. Onderstaand schema is samengesteld op basis van het gedachtegoed als te lezen in Susan Lacy, Mapping the terrain, verdiept in gesprekken met Maarten van Wesemael en Sam Bower, directeur van www.greenmuseum.org Ook al is het ingedeeld in kolommen en rijen die ogenschijnlijk horizontaal en verticaal direct associëren moet het schema met name horizontaal vrijer gelezen worden.

Posities tov Natuur / Cultuur	Kunst -landschap	Rollen	Strategie	Cultuurhistorie
ontwikkeling	GIDSEND	analyticus	visie	Cultuurkritiek
behoud	AUTONOOM	observator	genus loci	Musealisering
Visionair	UNDER COVER (niet hiërarchisch)	activist	participatie	Toekomstvisie
Kennis/ Interpretatie	INDIRECT	onderzoeker	vragen/verleiding	Reflectie

De Opgave

De strijd met het water = land veiligstellen om te produceren en te wonen, alles in naam van God. Het succes van de Cisterciënzers was volledig, de rijkdom groot, de talenten groeiden aan, de bloei werd omgezet in energie, honger naar kennis en debat. Wanneer dat stilvalt houdt het klooster op te bestaan en blijft alleen economisch nut en dat wordt opgevat als noodzaak tot groei door schaalvergroting. Bij de vele inleidingen klonk angst en berusting door, de tegenstelling tussen Nationaal landschap en economische groei wordt als te hevig ervaren met een zekere verliezer: de leesbare historie.

Veel van de kunstenaars leken zich af te vragen, worden we nu gevraagd voor leestekens ter herinnering aan een verdwijnend landschap? Worden we gevraagd om totems te plaatsen met de kracht van een talisman om het tij te keren? Moeten wij de oplossing voor de kavelgrootte van de landbouw brengen, zijn wij in staat om Adouard tot leven te wekken door punten te markeren, door beelden aan te dragen voor een getijdenboek? Allereerst is het dan toch nodig om het getijdenboek uit haar enkelvoudige (katholiek) religieuze hoek te halen en te kijken waar zij in overdrachtelijke zin betrekking kan hebben op Middag-Humsterland. Hieronder een eerste, impulsieve, poging die zeker onderwerp van debat moet zijn.

GETIJDEN	uren	iconografie	zinnebeelden	Nationaal landschap
Melten	3	kindertijd	onschuld	Natuurhistorie (proces)
Lauden	Zonsopgang	Visitatie Maria	hoop	Cultuurhistorie (proces)
Priem	6	Geboorte Christus	belofte	Bezinning en visie
Terts	9	Verkondiging herders	saamhorigheid	Landbouw/natuur
Sext	12	Drie Wijsen	rijkdom	Stedeling/wetenschap
None	3	Vlucht	verdrukking	Krimp en groei
Vespers	Eind middag	Kroning Maria	verering	Beschermde status
Completen	avond	Passie cyclus	lijden	Schaalvergroting

Het Nieuwe Wonder

De door DAAD en Greet Bierema gepresenteerde ideeën voor de revitalisatie van Adouard met het verdwenen klooster als Leitmotiv zijn integer en vrijwel zeker toeristisch interessant, ruimtelijk zeker ook een verbetering, maar of het bijdraagt aan de opheffing van de spagaat waarin Middag Humsterland als intensiverend landbouwgebied EN

Nationaal landschap in terecht is gekomen betwijfel ik. Liever wil ik voorstellen te overwegen het denken in locaties en objecten los te laten. Het gaat niet om herinnering alleen, om conservering, om behoud, het gaat er om het landschap en haar bewoners tot leven te wekken in de geest van de eigen identiteit van het gebied. Zo bezien gaat het om bewustwording, verbeeldingskracht, poezie, intellectuele uitdaging en vooral ook om een proces (of meerdere processen). Als er iets is dat de geest weer over het land kan laten waaien dan is het ontmoeten, nadenken, bezinning en bevlogenheid. De metafoer van het getijdenboek kan gekoppeld worden aan het idee dat Adouard een verlicht centrum was en weer kan zijn: DE plaats waar kunst, politiek, bewoners en wetenschappers elkaar ontmoeten. Het getijdenboek zal een groeiend boek worden van aanleidingen en overwegingen, een verzameling bronnen vol verbeeldingskracht.

Adouard als poort van het nationaal landschap, als 'klooster, als ontmoetingsplaats voor vrije en gebonden geesten wordt een startpunt van waaruit ieder onderzoekt wat hij/zij kan en wil onderzoeken, en ieder publiceert op zijn/haar eigen wijze. De kunstenaar produceert dan niet automatisch een autonoom beeld, maar kan vele posities innemen, perspectieven opzoeken of geven en zo direct of indirect bijdragen aan beleving en misschien zelfs wel manier van leven. Kleine teams stellen zichzelf samen met de juiste kunstenaar(s) die zich werpen op een noodzakelijk onderwerp waar ook andere disciplines aan werken.

Under Cover kunstenaars (ontwerpend en observerend) worden lid van het projectteam van de herinrichting en nemen deel aan de ruimtelijke en economische discussie, de observator gaat schrijven voor de lokale krant en publiceert vanuit de kunst ideeën over krimp en groei, de ontwerper zoekt mee naar slimme oplossingen met verbeeldingskracht. Een autonome observator krijgt de opdracht te kijken naar de rijkdom aan kavelvormen, en werkt samen met kenners van oude landbouwsystemen en moderne varianten daarop. Een reflectieve onderzoeker krijgt de tijd de kleuren en sedimenten van de (culturele) natuur van Middag Humsterland nauwkeurig waar te nemen en op culturele waarde te schatten: potentieel materiaal voor poëtische beelden en sterke metaforen waar andere kunstenaars mee verder gaan. Via een strategische campagne worden bewoners en bezoekers met elkaar in contact gebracht, geen kans om Middag Humsterland anoniem te genieten: goed voor de toerist, goed voor het zelfbewustzijn van de inwoners. Er worden studies opgezet naar welke bedrijfstypen mogelijk zijn op de huidige kavelmaat, welke manieren van kavelvergroting uit kunnen groeien naar een waardevol landschap dat niet haar eigen geschiedenis uitwist, mogelijkheden worden onderzocht hoe gordels van moderne vormen van moestuinen aan te leggen tegen de randen van de dorpswieren.

Jeroen van Westen, september 2009

